

Månadsbrev juli 2020

Håkan Jaldung, ordförande i Heidenstamsällskapet

Kallelse till årsmötet 2020 skickas till medlemmarna omkring den 1 juli 2020.

Under fliken Sällskapet kategorin 03 Tankar & Utkast på hemsidan finns två nya artiklar. Det är styrelseledamoten Sven-Göran Franssons artikel *Några kulturhistoriska noteringar från grannskapet till Heidenstams Övralid* samt en artikel om *Mössebergs vattenkuranstalt* skriven av sekreteraren i Föreningen för Västgötalitteratur, Annicka Berggren ([klicka här så kommer du till Tankar & Utkast](#)).

Fortsättningen på brevet ägnas nu i sin helhet åt några "särskilt vackra böcker" av Heidenstam. Oftast köps inte böcker för att man skall vända på dem i handen, studera hantverket eller bokens yttre egenskaper. För bokläsaren är innehållet det viktigaste. Men få läsare är nog omedvetna om "hantverket" när boken har ett vackert utförande och tryck på ett bra papper. Gediget och dekorativt utförandet har betydelse när boksamlaren värderar och gör sina val. Vi får emellertid inte glömma att böckernas dekorativa utformning brukar följa de tekniska och praktiska förutsättningarna för utformning och tryck vid den aktuella tiden för utgivningen.

Beträffande Heidenstams böcker så finns i Allan Ranius' bibliografi från 2002, med ett supplement från 2016, de grundläggande uppgifterna om respektive utgivning såsom titel, tryckort, sidantal, upplagestorlek, förlag, utförande och ev. illustratör. Ranius har försett utgivningarna med ett nummer för varje post.

Under 1890-talet och i början av 1900-talet var romaner och diktsamlingar sällan några fullödiga typografiska produkter. Från boktryckarsynpunkt har ansetts att originalupplagorna av Frödings, Hallströms, Heidenstams, Karlfeldts och Selma Lagerlöfs ungdomsverk är relativt ointressanta. Heidenstams första böcker, till och med *Hans Alienus* år 1892, hade omslag utförda av David Ljungdal i åttitalsstil med renässansornamentik. Jag, och många med mig, tycker att ungdomsverken har en skön och ofta häftig utformning.

För boksamlaren finns flera verk av Heidenstam vars omslagsteckningar och banddekor väcker intresse och uppskattas. I första upplagan av *Karolinerna* 1897–98 har omslaget en strikt typografisk utformning som senare återkom med grönblå omslag till både Heidenstams och Oscar Levertins skrifter. Inlagen är tryckt på matt papper och saknar helt gjutna ornament och anfanger. *Ett folk*, som utkom 1902, illustrerades av Gunnar Hallström med en nationell linje med dragning till det fornnordiska. Upplagan 1905 av *Karolinerna* illustrerades av Einar von Strokirch och även den upplagan blev uppskattad av både läsare och boksamlare.

Så till en exceptionell bok. Boken *Dikter* från 1895 har en nationalromantisk omslagsteckning med en stormsliten tallkrona mot grå himmel. En av Sveriges mest kända boksamlare, Anders Ollfors, har skrivit att diktsamlingen *Dikter* kanske är Heidenstams finaste bok.

Ollfors fortsätter: "Det välkända omslaget till den häftade originalutgåvan av *Dikter* tecknades av Karl Nordström. Karl Otto Bonnier fann det alltför dystert och var rädd att det skulle skrämman publiken. Nordström svarar i ett brev: I alla händelser är det ett helvete för mig att göra en teckning till ett bokomslag som tillfredsställer Heidenstam, K O Bonnier – och den svenska publiken. Då är det lättare att komma in på Nationalmuseum. Nå, det slutliga omslaget har kommit att tillhöra de mest älskade

och uppskattade svenska bokomslagen överhuvud, och in på Nationalmuseum kom Karl Nordström också!"

Främre omslaget till
originalupplagan 1895

Dikter gavs även ut i en liten upplaga år 1927. Ranius skriver följande om den upplagan under post nummer 764 i sin bibliografi: *"Verner von Heidenstam, Dikter. Med raderingar av Jurgen Wrangel. Sthlm 1927. 86 s. 124 numrerade exemplar, varav 4 på japanpapper och 120 på van Geldernpapper, signerade av konstnären"*.

År 1943 skrev Georg Svensson, grundare och chefredaktör för Bonniers Litterära Magasin (1932–1948) och därefter vice VD för Bonniers, om 1927 års upplaga av *Dikter*:

"De exklusivaste bland tjugotalets konstnärligt illustrerade svenska böcker äro de som bära Jurgen Wrangels handskrivna signatur, nämligen Anders Österlings Dikter (1924), Verner von Heidenstams Dikter (1927) och Theokritos´ Idyller (1929). Det är volymer, som får det att vattnas i munnen på varje älskare av vackra böcker och som äro ägnade att tillfredsställa en långt driven bibliofil kräsenhet. De äro nämligen inte bara vackra utan också mycket sällsynta och mycket dyrbara. Illustrationerna bestå av originaletsningar, som framträda med underbar lyster och pregnans på det utsökta van Geldernpapperet. Det är också som konstverk och tolkningar utmärkta illustrationer, fint hoppassade med den genomgående högklassiga typografien".

Värdet på flera av Heidenstams böcker har stigit när bokens utformning har uppmärksamrats. Fina exemplar av Heidenstams *Dikter*, upplagan från 1927, kostar idag omkring 2000–4500 kr.

Men det finns fler vackra böcker av Heidenstam. *Vallfart och vandringsår* med originalupplaga 1888 gavs ut i två olika upplagor år 1929. Det är särskilt en av dessa utgivningar som här skall nämnas. I Ranius´ bibliografi finns den upplagan under post nummer 796 med följande text: *Verner von Heidenstam. Vallfart och vandringsår. Dikter. Illustrerad av Isaac Grünewald. Sthlm 1929. 159 s. 3 000 exemplar. Utg. Till Heidenstams 70-årsdag"*.

Georg Svensson skriver entusiastiskt om utformningen: *"Heidenstamillustreringen är - - - gjord med glänsande humör och virtuos brio. Helsidesakvarellerna äro verk av en benådad scendekoratör, som inte tränger så långt under ytan men som av denna yta gör fest och fyrverkeri. Här komma också originalens skönhet bättre till sin rätt tack vare överlägset färgtryck. Man ser hur behärsningen av offsettekniken gått framåt - - -"*.

Önskar er alla en skön och trevlig sommar med många fynd av nya och gamla böcker!